

בס"ד

עשרת הדברים לפרשת יתרו (ע"פ שעור מאת הרב יהודה ראק)

הטעם העליון מחלק את הקטע של עשרת הדברות לעשרה פסוקים בדיוק. ברור, אם כן, שמגמת הטעם העליון כאן הוא להגדיר את עשרת הדברות.

לפי שנמשיך, נעיר הערה חשובה: בחלק גדול מהדפוסים (ובכללם תנ"ך קורן) יש כאן שיבושים בטעמי המקרא. לכן, לצורך כל הדיון בהמשך נסתמך על גרסת טעמי המקרא שבמהדורות המדוייקות (מוסד הרב קוק, חורב, כתר ירושלים).

ניתן למצוא פעמים רבות את הטעם התחתון והטעם העליון מפורדים זה מזה בסוף החומש, בסוף התורה או בסוף התנ"ך.

2. שמות כ' – עשרת הדברות לפי המהדורות המדוייקות (מוסד הרב קוק, חורב, כתר ירושלים) (ע) – סוף פסוק בטעם עליון

(ב) אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים: (ע) לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי: (ג) לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּמַּיִם מִתַּחַת לָאָרֶץ: (ד) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵל קַנָּא פֶקֶד עֵינָי אֲבֹת עַל בְּנֵי עַל שְׂלֵשִׁים וְעַל רְבָעִים לְשֹׁנָאֵי: (ה) וְעָשָׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים לְאֹהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי: (ע)

(ו) לֹא תִשָּׂא אֶת שֵׁם יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשׁוֹא כִּי לֹא יִנְקָה יְהוָה אֶת אִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמוֹ לְשׁוֹא: (ע)

(ז) זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ: (ח) שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹד וְעָשִׂיתָ כָּל מְלֶאכֶתְךָ: (ט) יוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ לֹא תַעֲשֶׂה כָּל מְלֶאכֶה אַתָּה וּבִנְךָ וּבִתְּךָ עֹבֵדְךָ וְאִמְתְּךָ וְגֵרְךָ אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ: (י) כִּי שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יְהוָה אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֶת הַיָּם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בָּם וַיָּנַח בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי עַל כֵּן בֵּרַךְ יְהוָה אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת וַיְקַדְּשֶׁהוּ: (ע)

(יא) כִּפֹּד אֶת אֲבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יָאָרְכוּן יָמֶיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ: (ע)

(יב) לֹא תִרְצַח (ע) לֹא תִנְאַף (ע) לֹא תִגְנוֹב (ע) לֹא תַעֲנֶה בְרַעַךְ עַד שֹׁקֶר: (ע)

(יג) לֹא תַחְמֹד בֵּית רֵעֶךָ לֹא תַחְמֹד אִשְׁתּוֹ רֵעֶךָ וְעַבְדּוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׁוֹרוֹ וְחֲמֹרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: (ע)

בטעם העליון יש בדיוק עשרה סופי-פסוק (סיילוקים) בקטע של עשרת הדברות.

סוף-הפסוק הראשון הוא במילה "עבדים", והבא אחריו הוא במילה "מצותי".

לפיכך, "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" הוא דיבר אחד,

א. הקדמה

מעל ארונות קודש בבתי הכנסיות רבים מתנשאת רשימה של עשרת הדברות.

כולנו מכירים את עשרת הדברות לפי רשימה זו: "אנכי", "לא יהיה לך", "לא תשא" וכו'.

בשיעור זה נראה שרשימה זו מציגה רק אחת מתוך ארבע אפשרויות שונות.

העובדה שאכן ישנם עשרה דיברות מפורשת בפסוקים רבים:

1. עשרה דיברות

שמות, פרק ל"ד, פסוק כ"ח:

...ויכתב על הלחת את דברי הברית עשרת הדברים

דברים, פרק ד', פסוק י"ג: ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לחות אבנים.

דברים, פרק י', פסוק ד':

ויכתב על הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל, ויתנם ה' אלי.

אם כן, מפורש שמה שכתב ה' על הלוחות מחולק לעשרה 'דברים'. בלשון מקרא הם "עשרה דברים", ובלשון חז"ל בדרך כלל "עשרת הדברות"¹.

ב. חלוקת עשרת הדברות²

חלוקת הטעם העליון את עשרת הדברות

בעשרת הדברות, גם בפרשת יתרו וגם בפרשת ואתחנן, יש שתי מערכות של טעמי המקרא - הטעם העליון והטעם התחתון³.

הטעם העליון הוא בבלי במקורו, והתחתון - ארץ ישראלי.

הטעם העליון נבדל מהתחתון מבחינת שיטת החלוקה לפסוקים.

החלוקה לפסוקים נקבעת לפי טעם ה'סוף פסוק', או במינוח אחר - ה'סילוק'.

1 כגון: מכילתא, יתרו, מסכתא דבחדש, פרשה ח', ד"ה "כיצד".

2 שלוש האפשרויות שניבא לחלוקת עשרת הדברות מבוססות על מאמרו של מו"ר הרב מרדכי ברויאר ב'פרקי מועדות', עמ' 379 ואילך.

3 לשם הנוחות, ברוב הפעמים בהם נתייחס לעשרת הדברות נפנה לפסוקים של פרשת יתרו בלבד (שמות, פרק כ').

כך ב"לא תשא" (פסוק ו'), ב"כבוד" (י"א), וב"לא תחמוד" (י"ג).

ו"לא יהיה לך... ולשמרי מצותי" הוא דיבר שני, וכן הלאה.

חלוקה זו היא החלוקה המקובלת והקונבנציונלית.

אולם, כשאנו בוחנים את שיטת הפיסוק של הטעם התחתון בשני הדיברות הראשונות, אנו נתקלים בבעיה.

מלבד טעמי המקרא שבמסורה של הטעם העליון, יש לחלוקה זו גם מקור מפורש בחז"ל.

נצטט באופן מלא את שני הדיברות הראשונות הנ"ל:

אנכי ה' אלוֹקֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים.

לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי.

לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאָרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בָּמִים מִתַּחַת לָאָרֶץ.

לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם, כִּי אֲנִי ה' אֱלֹקֶיךָ אֵל קָנָא פֶקֶד עֹון אֲבֹת עַל בְּנֵים עַל שְׁלֵשִׁים וְעַל רְבַעִים לְשָׁנָיִם, וְעַשֶׂה חֶסֶד לְאֲלֹפִים לְאַהֲבֵי וּלְשֹׁמְרֵי מִצְוֹתַי.

המכילתא דורשת את ההקבלות שבין דיברות הלוח הראשון לבין המקבילים להם מבחינת מיקומם בלוח השני:

3. מכילתא, יתרו, מסכתא דבחדש, פרשה ח', ד"ה "כיצד"

כיצד נתנו עשרת הדברות: ה' על לוח זה וה' על לוח זה.

כתיב "אנכי ה' אלוֹקֶיךָ" וכנגדו "לא תרצה". מגיד הכתוב שכל מי ששופך דם - מעלה עליו הכתוב כאלו ממעט בדמות המלך...

כתיב "לא יהיה לך", וכתיב כנגדו "לא תנאף". מגיד הכתוב...

כתיב "לא תשא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשוא", וכנגדו כתיב "לא תגנוב". מגיד הכתוב...

הדיבר הראשון (על פי חלוקת הטעם העליון) - "אנכי... מבית עבדים" - הוא די ממוצע מבחינת אורכו, ולפי השיטתיות שראינו קודם לכן בפסוקים כאלו היינו מצפים שהטעם התחתון יגדיר דיבר זה כפסוק אחד שלם;

כלומר, המכילתא סוברת שהדיבר הראשון הוא "אנוכי", והשני הוא "לא יהיה לך".

חלוקת הטעם התחתון את עשרת הדברות

נעבור לגישה שנייה לחלוקת עשרת הדיברות.

בחלוקה של הטעם התחתון, ישנם בקטע של עשרת הדיברות שנים-עשר פסוקים.

אולם, בפועל, ה'סוף פסוק' הראשון בטעם התחתון הוא במילה על פני!

(ושוב - נדגיש כי השימוש כאן הוא במהדורה מדוייקת של התנ"ך; על פי נוסח שגוי, יש סוף פסוק קודם לכן, במילה "עבדים").

ברור, אם כן, שהטעם התחתון סבר חלוקת דיברות אחרת: המילים "אנכי... על פני" הן דיבר אחד,

והמילים "לא תעשה... ולשמרי מצותי" הן דיבר שני (דיבר ארוך, המחולק בטעם התחתון לשני פסוקים).

אם כן, הטעם התחתון איננו מנסה לחלק את הקטע לעשרה דיברות.

אף על פי כן, מן הסתם בעלי המסורה שייסדו כאן את הטעם התחתון לקחו בחשבון את העובדה שיש כאן עשרה דיברות.

נבדוק מה היחס בין הדיברות לבין הפסוקים של הטעם התחתון.

בין עשרת הדיברות יש שלושה סוגי דיברות, מבחינת האורכים היחסיים שלהם:

יש דיברות באורך 'רגיל' של פסוק;

יש דיברות קצרות מאוד;

ויש דיברות ארוכות מאוד.

מבחינת הקריטריונים לחלוקה: הטעם העליון מחלק בין החיובי - "אנכי ה' אלוֹקֶיךָ...", לבין השלילי - "לא יהיה לך אלהים אחרים... לא תעשה לך פסל... לא תשתחוה להם ולא תעבדם...".

הטעם התחתון מחלק בין מצוות האמונה (חיובי ושלילי) - "אנכי ה' אלוֹקֶיךָ... לא יהיה לך אלהים אחרים..." לבין המעשי - "לא תעשה לך פסל... לא תשתחוה להם ולא תעבדם...".

בדיברות הקצרות מאוד, דרך הטעם התחתון לאחד מספר דיברות שלמות לפסוק אחד.

כך, למשל הפסוק:

"לא תרצה, לא תנאף, לא תגנב, לא תענה ברעך עד שקר" (פסוק י"ג) - ארבע דיברות שלמות בפסוק אחד.

בדיברות ארוכות מאוד, דרך הטעם התחתון לחלק את הדיבר למספר פסוקים שלמים, אשר כל אחד מהם הוא באורך נורמלי של פסוק.

כך בדיבר השבת:

(ז) זכור את יום השבת לקדשו.

(ח) ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך.

(ט) ויום השביעי שבת לה' אלוֹקֶיךָ לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשערך.

(י) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בהם וינח ביום השביעי על כן ברך ה' את יום השבת ויקדשהו.

גם גישה זו עולה בדברי חז"ל:

4. ספרי, שלח, פיסקא קיב

"כי דבר ה' בזה..." (במדבר, פרק ט"ו, פסוק ל"א).

ר' ישמעאל אומר בעבודה זרה הכתוב מדבר, שנאמר: "כי דבר ה' בזה" - שביזה על דבור הראשון שנאמר למשה מפי הגבורה "אנכי ה' אלוֹקֶיךָ", "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני".

כלומר - "אנכי ו"לא יהיה לך" - שתי המצוות שנאמרו למשה מפי הגבורה - מהווים דיבר אחד מעשרת הדיברות.

חלוקת הפרשיות את עשרת הדברות

מלבד שתי גישות אלו, ישנה גישה שלישית המעוגנת אף היא במסורה - הגישה המשתקפת בחלוקה לפרשיות.

הקטע של עשרת הדיברות מחולק לעשר פרשיות (חלקן פתוחות וחלקן סתומות).

5. עשרת הדיברות - החלוקה לעשר פרשיות

אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי לֹא תַעֲשֶׂה לְךָ פֶסֶל וְכָל

בדיברות בעלי אורך 'רגיל', יש זהות של הפסוק עם הדיבר, ובמקרים אלו הטעם התחתון והעליון הם זהים.

ושדברי הסיום "כי אנכי ה' אלקיך אל קנא..." מתייחסים גם אליו, וממילא יש לכלול יחד עם "לא יהיה";

ואם המילים "אנכי... עבדים" הן דברי פתיחה כלליים, אז לא נראה להגדיר אותם כדיבר אחד, (שוב בניגוד לשיטת הטעם העליון).

קשיים אלו הם כנראה המניעים ל"גישת הפרשיות" לאחד את כל הקטע הראשון כדיבר אחד, ולחלק את "לא תחמוד" לשניים, חרף הקושי בכך.

בהמשך נראה שהאפשרות הרביעית בזיהוי הדיברות אינו צריך להתמודד עם קשיים אלו.

כל אחת משלוש הגישות שהבאנו עד כה מעוגנת באחד המנגנונים של המסורה, ושתי הגישות הראשונות אף זכו לביטוי מפורש בדברי חז"ל.

לאפשרות הרביעית, אותה נראה בהמשך, אין כל ביסוס מפורש במסורה, אך כפי שנראה, היא מעוגנת היטב בפשטי הפסוקים.

ג. 'דברי הברית'

עשרת הדיברות ודברי הברית

נחזור על הפסוקים בהם נזכר המושג 'עשרת הדברים'. (מקור 1):

6. עשרה דיברות

שמות, פרק ל"ד, פסוק כ"ח:

...ויכתב על הלחת את דברי הברית עשרת הדברים.

דברים, פרק ד', פסוק י"ג: ויגד לכם את בריתו אשר צוה אתכם לעשות עשרת הדברים ויכתבם על שני לחות אבנים.

דברים, פרק י', פסוק ד':

ויכתב על הלחת כמכתב הראשון את עשרת הדברים אשר דבר ה' אליכם בהר מתוך האש ביום הקהל, ויתנם ה' אלי.

אם כן, "עשרת הדברים" הם "דברי הברית" שכתבו תחילה על הלוחות הראשונים - שני לחות אבנים - ולאחר מכן גם על הלוחות השניים - הלחת - (שמות ל"ד ודברים י').

באיזה מובן עשרת הדיברות הם 'דברי ברית'?

יש, אמנם, בתוך עשרת הדיברות אזכורים של שכר ועונש (בסוף איסורי עבודה זרה, ובאיסור לא תשא), אבל אלו מתייחסים לדיברות ספציפיות וקשה לאפיין בהם את עשרת הדיברות ככלל.

עשרת הדיברות מתאפיינות כמצוות (עשה ולא תעשה) יסודיות, לא כדברים העוסקים בברית בין ה' לעם ישראל.

אמנם, ניתן אולי לומר שנכרתה ברית על הדברים שבעשרת הדיברות (וגם זה טעון בירור),

אבל משמעות הביטויים "דברי הברית" ו"בריתו אשר צוה אתכם" היא שדברים אלו הם עצמם דברי הברית, ולא שרק הם תכנים אשר תנאים של ברית חלים עליהם.

זאת ועוד:

בסוף פרשת משפטים נראה שברית סיני נכרתה גם על כל הנאמר בפרשת משפטים:

7. שמות פרק כ"ד, פסוקים ג' - ז' (סוף פרשת משפטים)

(ג) ונבא משה ויספר לעם את כל דברי יהוה ואת כל המשפטים ויען כל העם קול אחד ויאמרו כל הדברים אשר

תמונה אשר בשמים ממעל ואשר בארץ מתחת ואשר ביום מתחת לארץ לא תשתחוו להם ולא תעבדם כי אנכי יהוה אלהיך אל קנא פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים לשנאי ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי: (ס) לא תשא את שם יהוה אלהיך לשוא כי לא ינקה יהוה את אשר ישא את שמו לשוא: (פ) וזכור את יום השבת לקדשו ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך ויום השביעי שבת ליהוה אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך וגרך אשר בשעריך כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ את הים ואת כל אשר בס וינח ביום השביעי על כן ברך יהוה את יום השבת ויקדשהו: (ס) כבד את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר יהוה אלהיך נתן לך: (ס) לא תרצח: (ס) לא תנאף: (ס) לא תגנב: (ס) לא תענה ברעך עד שקר: (ס) לא תחמד בית רעך: (ס) לא תחמד אשת רעך ועבדו ופדו ונחמרו וכל אשר לרעך:

ממילא, ברור שהפרשיות כאן באות לחלק בין הדיברות השונות.

בחלוקה זו, המילים "אנכי... לא יהיה לך... לא תשתחוו להם ולא תעבדם... ולשמרי מצותי" - הן דיבר אחד,

ו"לא תחמוד" מתחלק לשני דיברות:

הראשון הוא "לא תחמוד בית רעך" ביתרו,

ו"לא תחמוד אשת רעך" בואתחנן;

השני הוא "לא תחמוד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחמרו וכל אשר לרעך" ביתרו,

ו"לא תתאוה בית רעך שדהו ועבדו ואמתו שורו וחמרו וכל אשר לרעך" בואתחנן⁴.

בבואנו להעריך את שלוש הגישות, נראה שבכולן יש קשיים פרשניים (ומשום כך יש שלוש גישות).

הקושי בגישה השלישית "גישת הפרשיות" הוא שעצם העובדה שהסדר בין "אשת רעך" ל"בית רעך" שונה בואתחנן וביתרו לכאורה מוכיח שמדובר בעניין אחד, וקשה לחלק ביניהם מבחינת הדיברות.

קושי זה הוא המניע לשתי הגישות הראשונות לאחד את שני ה"לא תחמוד" ולחלק בתוך הקטע הראשון בדיברות.

הקושי בגישת הטעם התחתון:

דברי הסיום של הקטע הראשון בדיברות:

"כי אנכי ה' אלוקיך אל קנא... ועשה חסד לאלפים לאהבי ולשמרי מצותי" נראים כמתייחסים לא רק לאיסורים המעשיים של עשיית פסל ועבודה לו, אלא גם - ואולי בעיקר - לאיסור היסודי "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני".

הקושי בגישת הטעם העליון:

המילים "אנכי ה' אלוקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" - אם הן מהוות ציווי ספציפי, אז נראה שגם ציווי זה הוא צדו השני של המטבע של "לא יהיה לך",

4 לדעת מ"ר הרב ברויאר במאמרו הנ"ל, "יתכן שבעלי הטעם התחתון סברו כגישה המשתקפת בפרשיות. לענ"ד נראה שאם כך הטעם התחתון היה צריך לחלק את "לא תחמוד" לשני פסוקים.

(כא) ונתת אל הארץ מלמעה ואל הארץ תתן את העדת אשר אתן אליך:

אך מה עם השבת?⁵

ועוד, אם אכן עניין המשכן נחוץ כל כך ללוחות, אז בהתחשב באורך של ציווי המשכן, האם לא היה ראוי שה' יזכיר למשה שגם עבור זה הוא עולה להר?

אם כן, ניצבים בפנינו קשיים בשלושה תחומים הקשורים ללוחות ולדיברות הכתובים עליהם:
בחלוקת הדיברות לעשרה;
בהבנת הדיברות כדברי ברית;
ובהבנת תפקידי ציווי המשכן והשבת במעמד עליית משה להר, עלייה שתפקידה היא קבלת הלוחות.

מהם עשרת הדברים?

נראה שעלינו להבין את הביטוי "עשרת הדברים" בתורה באופן שונה לגמרי מן המקובל.

נראה שעשרת ה"דברים" הם עשרה דיבורים שונים של ה', כולם דיבורי ברית, בעניין ברית סיני –

הצעתה, תכניה ושימורה.

חז"ל והמסורה שכינו בשם "עשרת הדיברות" את הקטע המצוות מ"אנכי" עד "לא תחמוד" רצו להדגיש, כנראה, את היסודיות של המצוות הללו;

אבל מבחינת פשט הפסוקים, נראה ש"עשרת הדברים" שהתורה מדברת עליהם הם עשרה דיבורים שונים של ה' בענייני הברית.

נעקוב אחרי סיפור ברית סיני, ונראה שאכן יש עשרה דיבורים משמעותיים בעניין הברית.

(1) דיבור הברית הראשון מעשרת הדיבורים

מייד עם הגיע בני ישראל לסיני, ה' הצייע את ברית סיני:

11. שמות י"ט

(ג) ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו יהוה מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל: (ד) אתם ראיתם אשר עשיתי למצרים ואשא אתכם על פני נשרים ואבא אתכם אלי: (ה) ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ: (ו) ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדיברים אשר תדבר אל בני ישראל:

כאן מסתיים ה"דיבור הראשון".

לאחר מכן משה משיב לה' את תשובת העם, וה' מצווה את משה על ההכנות למעמד הר סיני (פסוקים ז' - כ"ה).

הכנות אלה קשורות לאירוע הנקודתי של הר סיני, ולא נצרכות באופן ישיר לדורות, לכן לא נכלול אותן בעשרת הדיברים.

דבר יהוה נעשה: (ד) ויקרב משה את כל דברי יהוה וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל: (ה) וישלח את נערי בני ישראל ויגלו עלת ויזבחו זבחים שלמים ליהוה פרים: (ו) ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח: (ז) ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר יהוה נעשה ונשמע:

היכן, אם כן, הם דברי הברית בעשרת הדיברות?

שוב לשאלה זו בהמשך;

תחילה נעבור לדון ב**נתנינת הלוחות** - אשר עליהם נכתבו עשרת הדיברים.

הלוחות, המשכן והשבת

בסוף פרשת משפטים נאמר:

8. שמות פרק כ"ד

(יב) ויאמר יהוה אל משה עלה אלי ההר והיה שם ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורתם:

מטרת עליית משה להר, אם כן, היא קבלת הלוחות, עם 'התורה והמצוה' הכתובים עליהם, מידי ה'.

עליית משה להר מתוארת מיד לאחר מכן בסוף פרק כ"ד.

(יג) ויקם משה ויהושע משכתו ויעל משה אל הר האלהים:

(יד) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם:

(טו) ויעל משה אל ההר ויכס הענן את ההר:

(טז) וישפן פבד יהוה על הר סיני ויכסהו הענן ששת ימים ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן: (יז) ומראה פבד יהוה פאש אכלת בראש ההר לעיני בני ישראל:

(יח) ויבא משה בתוך הענן ויעל אל ההר ויהי משה בקר ארבעים יום וארבעים לילה:

אם לא נסרס את הפרשיות (כשיטת הרמב"ן), הרי שמה שארע מייד בעקבות עליית משה להר מתואר בתחילת פרשת תרומה - ה' ציווה את משה על המשכן.

ציווי המשכן, עם ספחים שונים הקשורים למשכן, משתרעים על פני כל פרשות תרומה ותצוה, ואל תוך פרשת כי תשא - עד פרק ל"א פסוק י"א.

לאחר מכן ה' מצווה את משה על השבת (פרק ל"א, פסוקים י"ב - י"ז).

רק לאחר שה' סיים לדבר עם משה בענייני המשכן והשבת, הוא נתן לו את הלוחות:

9. שמות פרק ל"א

(יח) ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בקר סיני שני לחת העדת לחת אבן כתבים באצבע אלהים:

הדברים תמוהים:

כמטרת עליית משה להר נזכרה רק **נתנינת הלוחות**, בעוד בפועל קיבל את כל ציווי המשכן וציווי השבת.

ייתכן אולי להסביר שציווי המשכן נאמר כאן משום שעל הלוחות להתנתן בתוך הארון שבקדש הקדשים:

10. שמות פרק כ"ה

(טז) ונתת אל הארץ את העדת אשר אתן אליך:

5 העובדה שלומדים הלכות ממסיכות השבת לציווי המשכן איננה מספיקה כדי לענות על השאלה, כיוון שהלכות אלה אינן כתובות בפירוש בפסוקים, ובוודאי לא ניתן לראות בהן את עיקר תפקיד אזכור השבת כאן.

משה מספר לעם "את כל דברי ה' ואת כל המשפטים":

13. שמות פרק כ"ד

(ג) וַיְבֹא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֵת כָּל דְּבָרֵי יְהוָה וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים וַיַּזְכֵּר לָעָם קוֹל אֶחָד וַיֹּאמְרוּ כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה נַעֲשֶׂה:

כלומר, תכני הדיבור השני והדיבור השלישי לפי המניין שמנינו לעיל - והעם מקבל עליו את הדברים (שם).

משה כותב דברים אלו בספר:

(ד) וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֵת כָּל דְּבָרֵי יְהוָה וַיִּשְׁכַּח בְּבִקְרָו וַיִּבְנֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הַהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר מִצְבֵּה לְשֵׁנִים עֶשֶׂר שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:

(ה) וַיִּשְׁלַח אֶת נְעָרָיו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּזְבְּחוּ זִבְחִים שְׁלָמִים לַיהוָה פָּרִים: (ו) וַיִּסַּח מֹשֶׁה חֲצֵי הַדָּם וַיִּשֶׂם בְּאֲגָנֹת וַחֲצֵי הַדָּם זָרַק עַל הַמִּזְבֵּחַ:

הספר מכונה "ספר הברית":

(ז) וַיִּסַּח סֵפֶר הַבְּרִית וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵי הָעָם וַיֹּאמְרוּ כָּל אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמָע: (ח) וַיִּסַּח מֹשֶׁה אֵת הַדָּם וַיִּזְרַק עַל הָעָם וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

ונערך טקס שלם של כריתת ברית על דברים אלו (פסוקים ד' - ח') - "ברית האגנות".

אם כן, הדיבור הראשון היה הצעת הברית, והדיבור השני והדיבור השלישי - אשר הופרדו בגלל בקשת העם לשמוע את המשך דברי ה' רק דרך משה - מהווים את עיקר תכני הברית.

אחרי טקס כריתת הברית על תכני הדיבורים הקודמים, משה מצטווה לעלות שוב אל ההר, כאשר מטרת העלייה היא:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֵלַי הַהָרָה וְהִיא שְׁם וְאֶתְנַה לְךָ אֵת לְחַת הָאָבֶן וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה אֲשֶׁר פָּתַתִּי לְהוֹרֹתֶם:

והוא אכן עולה:

(יג) וַיִּקַּם מֹשֶׁה וַיְהוֹשֶׁעַ מִשְׁרָתוֹ וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הַר הָאֱלֹהִים: (יד) וְאֶל הַזְקֵנִים אָמַר שָׁבוּ לָנוּ בָּזֶה עַד אֲשֶׁר נָשׁוּב אֲלֵיכֶם וְהִנֵּה אֶהְרֹן וְחֹר וְעַמְּכֶם מִי בַעַל דְּבָרִים יִגַּשׁ אֲלֵהֶם: (טו) וַיַּעַל מֹשֶׁה אֶל הָרָה וַיִּכַּס הָעָנָן אֶת הָהָר: (טז) וַיִּשְׁכַּן כְּבוֹד יְהוָה עַל הַר סִינַי וַיִּכַּסְהוּ הָעָנָן שְׁשֶׁת יָמִים וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתּוֹךְ הָעָנָן: (יז) וּמְרָאָה כְּבוֹד יְהוָה פָּאֵשׁ אֲכָלֹת בְּרֹאשׁ הָהָר לְעֵינֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יח) וַיְבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הָעָנָן וַיַּעַל אֶל הָהָר וַיְהִי מֹשֶׁה בְּהָר אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה:

לפי המהלך המוצע עתה, "התורה והמצוה" אינן "עשרת הדיברות" שה' כבר אמר קודם לכן,

אלא דברים חדשים שה' עתיד לצוות את משה בהר, שיהיו כתובים גם הם על הלוחות.

הדברים החדשים כוללים ציווים על המשכן ועל השבת.

הסיבה לכך היא:

המשכן והשבת הם שני מנגנונים אשר תפקידם המתבטא בפרשיות אלו הוא לשמר ולהנציח את הברית.

כיוון שכך, הם נכתבים על לוחות הברית.

מה הבסיס לכך שתפקיד המשכן והשבת הוא לשמר ולהנציח את הברית?

(2) דיבור הברית השני מעשרת הדיבורים:

במעמד הר סיני עצמו, ה' אומר לעם את מה שמקובל בתור "עשרת הדיברות" - "אנכי" עד "לא תחמוד" - מקור 1-

לפי מהלכנו הנוכחי, אין לראות בקטע זה רשימה של עשרה פריטים (וכפי שראינו - קשה באופן סביר לחלק את הקטע ליותר מתשעה פריטים), אלא קטע רציף, שאמנם כולל מספר עניינים, אך אין צורך לראותו כרשימה סדורה מוגדרת.

הקטע פותח ביסודות של מלכות ה' על עם ישראל ("אלקיד") המושתתת על יציאת מצרים, עם איסורים לפגוע ביחס זה;

ממשיך בזכירת שבת בראשית, ועמה האמונה בבריאת שמים וארץ;

וממשיך בסדרה של מצוות בסיסיות לקיום חברתי. כאן מסתיים ה"דיבור השני".

בשלב זה העם מבקש לשמוע את דברי ה' דרך משה ולא באופן ישיר, ומשה נענה להם:

12. שמות פרק כ'

(טו) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֵת הַהָר עֹשֵׁן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמֵדוּ מֵרָחֹק: (טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים כִּי נָמוּת: (יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אֵל תִּירָאוּ כִּי לְבַעֲבוֹר נְסוּת אֲתֶכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבַעֲבוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחֲטְאוּ: (יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹהִים:

המשך דברי ה' נאמרים למשה, בדיבור חדש.

(3) דיבור הברית השלישי מעשרת הדיבורים:

דיבור זה הוא ארוך, והוא כולל:

מסקנות ממעמד הר סיני לעניין שלילת עשיית דמויות של ה', ולעניין היות המזבח כמקום עבודה, הייצוג המתאים של השכינה:

(יט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כֹּה תֹאמַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲתֶם רְאִיתֶם כִּי מִן הַשָּׁמַיִם דִּבַּרְתִּי עִמָּכֶם: (כ) לֹא תַעֲשׂוּ אֵתִי אֱלֹהֵי כֶסֶף וְאֱלֹהֵי זָהָב לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: (כא) מִזְבֵּחַ אֲדָמָה תַעֲשֶׂה לִּי וְזִבְחֹתַי עָלָיו אֵת עֹלֹתַי וְאֵת שְׁלָמֵי אֶת צֹאֲנֶךָ וְאֵת בִּקְרָנֶיךָ בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אֲזַכִּיר אֵת שְׁמִי אֲבֹא אֲלֶיךָ וּבְרַכְתִּיךָ: (כב) וְאִם מִזְבֵּחַ אֲבָנִים תַעֲשֶׂה לִּי לֹא תִבְנֶה אֹתוֹן גִּזִּית כִּי חֲרַבְךָ הַנִּפְתָּה עָלֶיךָ וַתַּחֲלֶלְהָ: (כג) וְלֹא תַעֲלֶה בְמַעֲלַת עַל מִזְבְּחִי אֲשֶׁר לֹא תִגְלַה עֲרֹוֹתַי עָלָיו:

משפטים אשר יונחו לפני הדיינים שנתמנו בתחילת פרשת יתרו, ואשר לצורך תפקודם זקוקים למשפטים קבועים ומצוות שונות (פרקים כ"א, כ"ב, כ"ג עד פס' י"ט);

פרק כ"א: (א) וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשְׁמֹעַ לִפְנֵיהֶם: (ב) כִּי תִקְרָה עֶבֶד עֲבָרֵי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבַעַת יָצָא לְחַפְּשֵׁי חָנָם....

פרק כ"ג: ... (יט) רֹאשִׁית בְּכוּרֵי אֲדָמָתְךָ תָּבִיא בֵּית יְהוָה אֲלֵהֶיךָ לֹא תִבְשֵׁל גְּדֵי בְחֵלֶב אִמּוֹ:

ותכניות לקראת הכניסה לארץ (פרק כ"ג, פסוקים כ' - ל"ג).

(כ) הִנֵּה אֲנִי שֹׁלֵחַ מִלֶּאֲךָ לְפָנֶיךָ לְשַׁמְרֶךָ בְּדָרֶךְ וְלִהְבִּיאֲךָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הִכַּנְתִּי....

... (לא) וְשִׁתִּי אֵת גְּבֻלְךָ מִיַּם סוּף וְעַד יַם פְּלִשְׁתִּים וּמִמִּדְבָּר עַד הַנָּהָר כִּי אֲתוֹן בְּיָדְכֶם אֵת יִשְׁבֵי הָאָרֶץ וּגְרִשְׁתֶּמוּ מִפָּנֶיךָ: (לב) לֹא תִכְרַת לָהֶם וְלֹאֲלֵהֶם בְּרִית: (לג) לֹא יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ פֶּן יַחֲטִיאוּ אֶתְךָ לִּי כִּי תַעֲבֹד אֶת אֱלֹהֵיהֶם כִּי יִהְיֶה לְךָ לְמוֹקֵשׁ:

כאן מסתיים ה"דיבור השלישי".

אשר למשכן - זוהי העובדה שהלוחות ניתנים במרכז המשכן, בתוך הארון.

בפרשיה העוסקת בעשיית הארון, משתמע שתכלית הארון היא השכנת הלוחות:
אחרי פרטי עשיית הארון כתוב:

14. שמות כ"ה

(כא) ונתת את הכפרת על הארון מלמעלה ואל הארון תתן את העדת אשר אתן אליך:

ברור שניתן לכסות ולסגור את הארון בכפורת רק אחרי נתינת הלוחות בתוכו, ואף על פי כן הפסוק כתוב בסדר הפוך, משום שהסדר הוא תכליתי ולא כרונולוגי.

במרכז המשכן נמצאים, בעצם, הלוחות אשר כתובים עליהם עשרת דברי ברית סיני.

אשר לשבת - השבת המתוארת בציווי זה למשה מייד אחרי ציווי המשכן היא אות לברית שבין ה' לעם ישראל:

15. שמות ל"א

... **כי אות הוא ביני וביניכם לד'תיכם** לדעת כי אני יהוה מקדשכם... ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לד'ר'תם ברית עולם: ביני ובין בני ישראל **אות הוא לעולם**...

כמה "דיבורים" יש במשכן ובשבת - כלומר, כמה פעמים נאמר לאורך ציוויים אלו "ויאמר/וידבר ה' אל משה"?

התשובה היא:

שישה "דיבורים" על המשכן ואחד על השבת.

ה"דיבורים" על המשכן

(4) **דיבור הברית הרביעי** מעשרת הדיבורים:

פרשות תרומה ותצווה יחד הם דיבור אחד ארוך -

16. הציווי על הקמת המשכן

שמות כ"ה: (א) וידבר יהוה אל משה לאמר: (ב) דבר אל בני ישראל ויקחו לי תרומה... (ח) ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם: (ט) ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת תבנית כל כליו וכן תעשו: (י) ועשו ארון עצי שטים...

פרק ל': (א) ועשית מזבח מקטר קטרת... (ז) והקטיר עליו אהרן קטרת סמים בבקר בבקר בהיטיבו את הנרת וקטירנה... (י) וכפר אהרן על קרנתיו אחת בשנה מדם חטאת הכפרים אחת בשנה יכפר עליו לד'ר'תכם קדש קדשים הוא ליהוה:

בפרשת כי תשא יש עוד חמשה דיבורים השייכים לציווי המשכן:

(5) **דיבור הברית החמישי** מעשרת הדיבורים:

17. שמות ל' - מחצית השקל

(יא) וידבר יהוה אל משה לאמר: (יב) כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כפר נפשו ליהוה בפקד אתם ולא יהיה בהם גגף בפקד אתם... (טז) ולקחת את כסף הכפרים מאת בני ישראל ונתת אתו על עבדת אהל מועד והיה לבני ישראל לזכרון לפני יהוה לכפר על נפשתיכם:

(6) **דיבור הברית השישי** מעשרת הדיבורים:
18. שמות ל' - הכיור

(יז) וידבר יהוה אל משה לאמר: (יח) ועשית כיור נחשת וכנו נחשת לרחצה... (כא) ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימתו והיתה להם חק עולם לו ולזרעו לד'ר'תם:

(7) **דיבור הברית השביעי** מעשרת הדיבורים:

19. שמות ל' - שמן המשחה

(כב) וידבר יהוה אל משה לאמר: (כג) ואתה קח לך בשמים ראש מר דרור חמש מאות וקנמן... (כו) ומשחת בו את אהל מועד ואת ארון העדת... (לג) איש אשר יקח כמהו ואשר יתן ממנו על זר ונכרת מעמיו:

(8) **דיבור הברית השמיני** מעשרת הדיבורים:

20. שמות ל' - הקטורת

(לד) ויאמר יהוה אל משה קח לך סמים נטף וישחלת וחסלנה סמים ולבנה זכה בדבד יהיה: (לה) ועשית אתה קטרת... (לח) איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו:

(9) **דיבור הברית התשיעי** מעשרת הדיבורים:

21. שמות ל"א - בצלאל

(א) וידבר יהוה אל משה לאמר: (ב) ראה קראתי בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה... (יא) ואת שמן המשחה ואת קטרת הסמים לקדש ככל אשר צויתך יעשו:

אלו הם הדיבורים החמישי עד התשיעי מתוך עשרת הדברים.

השבת היא הדיבור העשירי

(10) **דיבור הברית העשירי** מעשרת הדיבורים:

22. שמות ל"א - השבת

(יב) ויאמר יהוה אל משה לאמר: (יג) ואתה דבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתתי תשמרו כי אות הוא ביני וביניכם לד'ר'תיכם לדעת כי אני יהוה מקדשכם:

(יד) ושמרתם את השבת כי קדש הוא לכם מחלליה מות יומת כי כל העשה בה מלאכה ונכרתה הנפש ההוא מקרב עמיה: (טו) ששת ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש ליהוה כל העשה מלאכה ביום השבת מות יומת:

(טז) ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לד'ר'תם ברית עולם:

(יז) ביני ובין בני ישראל אות הוא לעולם כי ששת ימים עשה יהוה את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש:

בסך הכל נמצאו עשרה דיבורים של ה' בעניין ברית סיני, הכוללים את הצעת הברית (1),

תכני הברית (2-3),

האמצעים לשימורה ולהנצחתה:

המשכן (9-4) והשבת (10).

מייד לאחר שנשלמו עשרת הדברים, (דברי הברית הכתובים על לוחות הברית) כתוב:

23. שמות ל"א

(יח) ויתן אל משה ככלתו לדבר אתו בהר סיני שני לחות העדת לחות אבן כתבים באצבע אלהים: